PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue IV (2018)

Phaselis, 2017 Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları

Phaselis, Survey and Excavation Studies in 2017

Murat ARSLAN – Nihal TÜNER ÖNEN

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue III: January-December 2017). At the end of December 2017 the year's issue is completed and Issue IV: January-December 2018 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation M. Arslan - N. Tüner-Önen, "Phaselis, 2017 Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları". *Phaselis* IV (2018) 295-323. <http://dx.doi.org/10.18367/Pha.18018>

Received Date: 22.07.2018 | Acceptance Date: 30.09.2018

Online Publication Date: 12.11.2018

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Phaselis, 2017 Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları

Phaselis, Survey and Excavation Studies in 2017

Murat ARSLAN* – Nihal TÜNER ÖNEN**

Öz: Buradaki çalışma, 2017 yılı araştırma sezonunda Phaselis antik kentinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarına ilişkin bir değerlendirmeyi içerir. 24 Temmuz – 20 Ağustos 2017 tarihleri arasında yürütülen yüzey araştırmaları kapsamında hem kent içinde - akropolis, polis ve kent limanlarında - hem de teritoryumda - büyük ölçüde Kemer, Tekirova ve Çamyuva beldelerinin sınırları içerisinde çalışılmıştır. 21 Ağustos 2017 – 27 Aralık 2017 tarihleri arasında rölöve, restitüsyon ve korumaya yönelik yürütülen kazı çalışmaları ise bakanlık izni çerçevesinde Hadrianus Kapısı'nda gerçekleştirilmiş olup anıtın olası restorasyonuna yönelik ölçüm ve ön belgeleme çalışmaları temelinde gerçekleştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Phaselis, Yüzey Araştırması, Kazı

Abstract: This study presents an evaluation of the surveys and excavations carried out in the ancient city of Phaselis during the 2017 research season. Within the scope of the surveys conducted between July 24 and August 20, 2017, the studies were performed both in the city (acropolis, polis and city ports) and also in the territorium mostly in the boundaries of Kemer, Tekirova and Çamyuva. The excavations carried out between August 21 and December 27, 2017 were mainly performed towards the restoration of Hadrian's Gate.

Keywords: Phaselis, Survey, Excavation

Giriş

2017 yılı Phaselis araştırmaları 24 Temmuz – 20 Ağustos 2017 tarihleri arasında yürütülen yüzey araştırmaları ile 21 Ağustos – 27 Aralık 2017 tarihleri arasında yürütülen kazı çalışmaları olarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Yüzey araştırmaları İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü uzmanı Elif BÜYÜKGENÇOĞLU'nun bakanlık temsilciliğinde arkeoloji, sualtı arkeolojisi, epigrafi, tarihsel coğrafya, mimari, ekoloji, botani, zooloji (flora-fauna) alanlarından oluşan disiplinlerarası ekiplerle sürdürülmüştür. Kazı çalışmaları ise Antalya Arkeoloji Müzesi başkanlığında, Antalya Müzesi Müdürlüğü uzmanı Melih KILINÇ'ın temsilciliğinde ve Prof. Dr. Murat ARSLAN'ın bilimsel danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Yüzey araştırmalarına teritoryumda ve kent içinde devam edilmiştir. Teritoryumda büyük ölçüde Kemer, Tekirova ve Çamyuva beldelerinin sınırları içerisinde; kent içinde ise akropolis, polis ve kent limanlarında çalışmalar yürütülmüştür. Kazı çalışmaları ise daha çok Hadrianus Kapısı'nda ve restorasyona yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. marslan@akdeniz.edu.tr

** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Bölümü, Antalya. nihaltuner@akdeniz.edu.tr

Teritoryum Çalışmaları

Teritoryumda yürütülen çalışmalar, güney –güneybatı hattında Fırıncık/Beycik mevkiine, kuzeyde Tenedos’a kadar uzanan ve batıda Teke Dağları’ndan geçip Çandır Vadisi boyunca devam eden, oldukça geniş bir bölgenin söz konusu olduğu alan içerisinde 2012 yılından itibaren kenti merkez noktası alan merkez-çevre (*core-periphery*) anlayışı içerisinde sürdürülmektedir. Bu sebeple 2017 yılı araştırma sezonuna kuzeydoğu nekropolisten itibaren kuş uçuşu yaklaşık 1.5 km uzaklıkta yer alan ve Cennet Koyu’na kadar devam eden alan-dan başlanmıştır (Fig. 1).

Dokuz Eylül Üniversitesi’nden Dr. Yalçın Mergen tarafından Modern Antalya - Kumluca karayolunun doğusunda kalan İnce Burun boyunca sürdürülen çalışmalar sırasında bir şapel ve “mindis” (minti) kuruluna ait olduğu önerilebilecek bir yapı belgelenmiştir (Fig. 2). Kentin kuzeydoğu nekropolis alanının İnce Burun’a kadar uzanması dolayısıyla Nekropolis Şapeli olarak adlandırılan söz konusu yapı, doğu-batı doğrultusundaki suni bir teras üzerinde muhtemelen mezar şapeli olarak inşa edilmiştir. Yaklaşık doğu – batı doğrultusunda uzan yapının üç nefli bazilikal plan şemasına uygun inşa edildiği anlaşılmaktadır (Fig. 3). Yapının kuzey nefine ait duvarın yalnızca kuzeybatı köşesine yakın, küçük bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Güney nefin güney cephe duvarı, yapıyı güneyde sınırlayan kaya kütesine dayalı olarak inşa edilmiştir. Söz konusu nefin dışında bir sarnıç bulunmaktadır. Ana apsisin güney duvarı ve güney nefin doğusundaki apsisin yarım kubbesi günümüze sağlam olarak ulaşmıştır (Fig. 4). Bu sayede yapının duvarlarının özenli bir biçimde sıvandığı ve duvar resimleri ile donatıldığı anlaşılabilmektedir.

Fig. 1. Ilicasu / Cennet Koyu Mevkii çalışma alanları

Fig. 2. Cennet Koyu Nekropolis Şapeli (Y. Mergen)

Fig. 3. Narteks üçlü giriş açıklığı

Fig. 4. Naos güney nefi bakış. Güney nef apsisi

Y. Mergen tarafından yapılan araştırmalar sırasında, Nekropolis şapeli'nin bulunduğu vadinin kuzeydoğusundaki yamaçta bir başka yapı daha belgelenmiştir (Fig. 5). 1.82 x 3.66 m ölçülerinde ve dikdörtgen planda inşa edilen yapının çekirdeğini oluşturan mekân günümüze görece sağlam ulaşabilmiştir. Yapıda üç adet mekân tespit edilmiştir; bunlardan ilki (m1) bir adet giriş ve üç adet pencere açıklığına sahiptir. Bu alanın güneyinde yer alan mekana (m2) ait duvarlar temel seviyesine kadar yıkılmıştır. Bu sebeple kapı ve pencere açıklıkları görülememektedir (Fig. 6). Her iki mekân da kuzey güney ve batıda izlenen olası bir avluya ait duvarla sınırlanmaktadır (Fig. 7). Avlunun batı duvarında bir giriş açıklığı görülebilmektedir. Moloztaş ve kaba yonu kesme taş ile kireç harcı kullanılan yapıda hem malzeme hem de teknik açıdan kaynaklı olarak iki farklı dönem izlenmektedir. Kapalı mekanlar olarak düşünölen m1 ve m2 alanlarının dahil olduğu kısım olasılıkla da geç Roma dönemine aittir; avlu duvarı ise gerek malzeme tipi gerekse de örgü tekniğı nedeniyle daha geç bir döneme tarihlenmektedir. Bu durum da yapıda çift kullanım evresi olduğunu göstermektedir.

Fig. 5. Cennet Koyu – Kuzey Nekropolis mimari yapı (Y. Mergen)

Fig. 6. Güneycephe Kapı Açıklığı

Fig. 7. Batı Cephe ve avlu duvarı, kuzeye bakış

Tekirova'dan yaklaşık 5.5 km güneyde yer alan Tekirova Bükü'nde yürütölen çalışmalarda da Doğu Roma dönemine tarihlenebilecek iki adet yapı tespit edilmiştir. Bu yapılardan ilki sahilde kıyı kenar çizgisine çok yakın konumdaki çifte şapel, diğeri ise yaklaşık 150 m kuzeybatısında yer alan bir başka mimari yapıdır (Fig. 8). Yan yana ve farklı dönemlerde inşa edildiğı düşünölen doğu – batı doğrultulu olan şapeller dizilim durumuna göre “kuzey şapel” ve “güney şapel” olarak adlandırılmıştır (Fig. 9).

Moloz taş ve kireç harcı kullanılarak inşa edilmiş olan kuzey şapele, yalnızca güney duvarının bir kısmı günümüze ulaşmış olan narteks kısmından geçilerek giriş yapıldığı anlaşılmaktadır (Fig. 10). Narteks'in batısında dış narteks ve/veya atrium olabilecek başka bir mekan daha bulunmaktadır. Yapının naos'u tek mekânlı ve doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Doğuda ise, dıştan ve içten yuvarlak planlı bir apsis günümüze oldukça tahrip olarak ulaşabilmiştir. Yalnızca kuzey şapel'e bitişik olarak inşa edilmiş olan kuzey duvarı ve apsis'in bir kısmı korunmuş olan ve var olan kalıntılardan kuzey şapel gibi tek mekânlı olduğu anlaşılan güney şapel'in doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen bir naos'u olduğu ve naos'un doğuda içten yuvarlak planlı bir apsis'le sonlandığı anlaşılmaktadır (Fig. 11). Güney şapel'in naos'unda ve kuzey duvara bitişik olarak düzenlenmiş, 0.50 m genişliğinde bir oturma sekisi bulunmaktadır.

Fig. 8. Tekirova Bükü Mevkii

Fig. 9. Tekirova Bükü Çifte Şapel (Y. Mergen)

Fig. 10. Kuzey şapel naos, güney cephe duvarı iç

Fig. 11. Güney şapel dış apsis cephesi

Alanda yer alan diğer mimari kalıntısının ise olasılıkla orman yolunun açılma çalışması sırasında tamamına yakınının tahrip olduğu tespit edilmiştir (Fig. 12). Yüzeyde sadece üç farklı mekânı sınırlayan duvarların bir kısmı görülse de kuzey ve doğuda belgelenen duvarlar nedeniyle yapının daha geniş bir alanı kapladığı anlaşılmaktadır (Fig. 13). M3 no'lu mekanın duvarında tespit edilen duvar resmi kalıntıları da yapının estetik donanımına işaret etmektedir (Fig. 14).

2017 yılı teritoryum araştırmalarına Tahtalı Dağ'ın güney eteklerinde konumlanan, yaklaşık 850 m konumundaki Beycik Köyü ve çevresinden devam edilmiştir. Bu bağlamda Beycik ile Phaselis arasındaki yol bağlantısını bulmak üzere iki lokasyon arasında yoğun alan arkeolojisi çalışması yürütülmüştür. Bu kapsamda Antalya – Kumluca karayolunun Beycik sapağının hemen üstünde 356 m yükseklikteki anakaya kütesinin üzerinde 4 m x 8 m ölçülerinde bir gözetleme istasyonu

Fig. 12. Tekirova Bükü Mimari yapı (Y. Mergen)

tespit edilmiştir. Karayolunda genişletme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen ağaç kesimi ve dozerle temizleme sırasında -bilinçli olarak- operatör tarafından duvarlarından biri tahrip edilmiş ve köşesi kazılmıştır (Fig. 15). Yaklaşık 1 x 0.60 m boyutlarında kireçtaşından şekilsiz taşlardan inşa edilmiştir. Odanın içinde ve çevresinde az sayıda kaba ve orta düzeyde devetüyü renginde seramik parçaları da bulunmuştur. Ancak seramolojiden yola çıkarak herhangi bir tarihlendirme yapabilmek imkan dahilinde değildir. Söz konusu gözetleme istasyonu büyük ihtimalle Phaselis – Olympos ve Fırıncık yol güzergahını izleyen tahkimli bir lokasyon üzerinde konuşlandırılmıştır.

Fig. 13. Tekirova Bükü Mimari yapı.
Doğuya bakış

Fig. 14. M3 duvar
resmi örnekleri

Fig. 15. Beycik-Phaselis arasında
gözetleme istasyonu (?)

Antalya – Kumluca karayolundan Beycik mahallesine çıkarken 536 m yükseklikte anakaya üzerinde iyi derecede tahkim edilmiş, yak. 0.70 m genişliğinde duvar enine ve yer yer 2.5 m'yi aşan duvar yüksekliğine ulaşan tek ve çok odalı, kireçtaşından orta ölçekte şekilsiz taşlardan inşa edilen evlere sahip, teraslanmış bir yerleşim tespit edilmiştir (Fig. 16-17). Söz konusu yapıları Roma Dönemi'ne tarihlemek mümkündür. Daha erken ve geç dönemlerde kullanılmamış görünen yapı kompleksinde doğal ve zamana ait tahribat bulunmaktadır. Yapı kompleksinin çevresinde topografyaya uygun olarak çok sayıda teras yer almaktadır. Ancak topografyanın sarplığından ötürü teraslar kısa aralıklarla inşa edilmiş (yak. 3 m) görünür. Yapı kompleksinin tahkimli konumu ve lokasyonu göz önüne alındığında hem savunma hem de üretim amaçlı kullanılmış olabileceği düşünülmüştür. Bir yandan da Phaselis–Olympos ve Fırıncık arasındaki bu kompleksin bölgelerarası yol ağıyla bağlantılı ve olası durumlarda gözetleme ve haberleşme amacıyla da kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Alanda herhangi bir işlik tespit edilememiştir. Ancak kompleksin alt teraslarında kış aylarında aktif olabilecek bir kaynağa ait izler yer almaktadır.

Fig. 16. Beycik Mevkii Yerleşim Alanı Yapı Kalıntısı

Fig. 17. Beycik Mevkii Yerleşim Alanı Yapı Kalıntısı

Beycik Mevkii'nde sürdürülen çalışmalar sırasında tespit edilen kalıntılar -köyün girişinde, günümüzde kullanılan modern yolun kenarında uzanan terasların içinde defineciler tarafından üç parçaya ayrılmış kireç taşından semerdam kapaklı lahit; aynı yolun kenarında zeytinyağı işliği ve ezme taşı ile birlikte birçok antik yapı taşı; 21. nokta olarak adlandırılan mevkii'de, Çınaraltı çay bahçesinin duvarına örüldüğü tespit edilen yazıtlı *tabula ansata* parçası; Beycik içerisinde, bir evin bahçesinde yüksek kalite işçiliğe sahip podyumlu ve semerdam kapaklı bir lahit; Fırıncık antik kenti istikametinde, orman içinde kireçtaşından yapılmış, düzdamlı başka bir lahit ile antik kente giden güzergah üzerinde iyi derecede korunmuş semerdam kapak; Beycik Köyü'nün kuzey doğusunda üst tarafı kırılmış kireçtaşından bir mezar yazıtı; Beycik Köyü'nün güney doğusunda

gene orman kenarında, podyumlu ve semerdamlı bir lahit teknesi – bu mevkiide Roma Dönemi boyunca yoğun çiftlik yerleşimlerinin bulunduğunu göstermektedir.

Kentin kuzey, güney ve güneybatı teritoryum sınırlarında sürdürülen söz konusu araştırmaların ardından çalışmalara batı ve kuzeybatı yönünde devam edilmiştir. İlk olarak, Tahtalı Dağ'ın Phaselis kentine bakan güneydoğu yamaçlarında daha önceki yıllarda tespit edilip kayda geçirilen antik teras alanlarına yönelik uzaktan algılama ve fotogrametri teknikleri kullanılarak haritalama çalışmaları yürütülmüştür (Fig. 18). Zira tarımsal amaçlı kullanılan söz konusu antik teraslamaların, Phaselis kentinin ekonomi tarihine ve ihracatına ışık tutacak nitelikte kültür kalıntıları olduğu düşünülmektedir¹. Bu bağlamda üzerinde taşıyıcı platform olan insansız hava aracına yerleştirilmiş dijital kamera ile fotogrametrik ölçüm amacıyla belirlenen alanlarda uçuşlar yapılmış, uçuş sonrası elde edilen hava fotoğraflarının kullanılması suretiyle çalışma alanına ait Sayısal Arazi Modeli (SAM) üretilmiştir (Fig. 19-20).

Fig. 18. Tahtalı Dağ üzerinde yer alan teras yapıları

Fig. 19. Sayısal Belgeleme Çalışmaları

Fig. 20. Üç boyutlu sayısal haritaların ekran görüntülerinden bir örnek

Tahtalı Dağ'ın kuzey eteklerinde yürütülen çalışmalar sırasında yine önceki yıllarda Beşiktaş mevkiinde tespit edilen podyumlu bir lahit mezar üzerinde RTI² çalışması gerçekleştirilmiştir. Gerek kapağı üzerindeki aslan kabartması, gerekse teknesi üzerindeki yazıtı ve kabartma rölyef-

¹ Bu konuda bk. Atilla 2018.

² Söz konusu belgeleme metodu için bk. Akçay 2016, 1-16.

leri ile oldukça nitelikli bir kültürel miras kalıntısı olan söz konusu eserin bu sayede sayısal olarak belgelenmesi sağlanmıştır. Beşiktaş mezarının yanı sıra Phaselis ve Teritoryumu yüzey araştırmaları kapsamında 2015-2016 yıllarında Teke Dağ'ın doğu eteklerindeki Yaylakuzdere ve Üçoluk Yaylası Kırtepe mevkilerinde tespit edilmiş olan ve taşıdıkları yazıtlar ve rölyef kabartmaları ile nitelikli eserler olarak belirlenen iki lahit mezar üzerinde de kırsalda tahribata açık bulunmaları dolayısıyla sayısal belgeleme çalışmaları yürütülmüştür (Fig. 21-23)³.

Fig. 21-22. Lahitler üzerinde yürütülen RT çalışması ve RTI görüntüsü

Fig. 23. Kırtepe Lahdi Üzerindeki Kabartmalara İlişkin RTI görüntüleri

Teritoryum çalışmaları kapsamında son olarak Ekizce / Sedir Yaylası Tahtacı Mezarlığı olarak bilinen bölgede araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu alanda Tanrı Ares'le bağlantılı bir kült alanı olduğu düşünülmektedir. Öyle ki alanda tanrıya ilişkin çok sayıda adak yazıtı bulunmaktadır⁴ (Fig. 24).

Akropolis Çalışmaları⁵ (Y. Mergen*)

Akropoliste yüzey belgeleme çalışmaları koordinat sistemine dayalı olarak üretilmiş olan 100 x 100 m ölçülerine sahip sektörler çerçevesinde sürdürülmüştür (Fig. 25). 2017 yılında F-E XII, G-F-E XIII, F-E XIV ve G XVI sektörleri taranmış ve bu sektörlerde tespit edilen yapılar belgelenmiştir.

Fig. 24. Ekizce Mevkii

³ Söz konusu lahitler ve taşıdıkları mezar yazıtları hakkında bk. Tüner Önen *et al.* (2017).

⁴ Bu konuda bk. burada *Epigrafi Çalışmaları*.

⁵ 2017 yılı çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Mergen 2018.

* Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sanat Kuramları Anasanat Dalı, İzmir, ymergen68@gmail.com

Fig. 25. Akropolis Kent Planı

Bu bağlamda GXVI Sektöründe yürütülen çalışmalar sırasında yapı ada no. 10 olarak adlandırılan alanda konut olduğu anlaşılan 5 farklı birime sahip bir mekân kompleksi tespit edilmiş ve belgelenmiştir (Fig. 26). Söz konusu yapı adası akropolisin en kuzey ucunda ve yalıyar üzerinde konumlanmaktadır. Benzer konumdaki diğer yapı adalarında olduğu gibi, bu yapı adasında da bazı mekanların Akdeniz'e doğru çökerek kaybolduğu anlaşılmaktadır.

E XIII sektöründe önceki yıllarda bulunan ve belgelenen küçük hamamı da kapsayan 11 numaralı yapı adası, 2017 yılında ilk defa görülebilen ve belgelenen bazı duvarlar ile genişlemiştir. Duvarların sınırladığı birimlerin işlevleri belirlenememekle beraber mekânsal yakınlıkları dolayısı ile şimdilik hamamla ilişkili oldukları söylenebilir (Fig. 27).

F-E XIII sektöründe bulunan 12 numaralı yapı adasında (Fig. 28) tespit edilen yapının işlevi net olarak belirlenememekle birlikte, açıkça izlenen bir avluya sahip ve görülebilen tüm kapı açıklıklarının bu avluya yönelik olması, mekânlardan birisinin çok katlı kule tipi bir mekânın özelliklerini göstermesi; bu yapının işlevinin konut olduğunu düşündürmektedir. Yapının net olarak görülebilen 8 adet mekânı olması dışında en önemli özelliği, çok birimli ana mekânının güneybatı duvarlarının gene erken dönem duvarları kullanılarak ve bu duvarlar üzerine inşa edilmiş olmasıdır.

F-E XIII sektöründe, 1 no.lu sokağın güneyinde, 13 numaralı yapı adasına ait duvarlar izlenebilmektedir (Fig. 29). Yıkıntı molozunun imkân verdiği ölçüde, yapı adasına ait birbirinden farklı 6 adet mekânsal birim belgelenebilmiştir. Bu mekânların bazılarına geçişi sağlayan kapı açıklıkları yüzeyde görülebildiğinden, birbirleri ile organik bağlantıları olduğu anlaşılmaktadır.

FXIV sektöründe yapılan çalışmalarla 3 adet yapı adası tespit edilmiş, belgelenmiş ve topoğrafik kent planına eklenmiştir. 15, 16 ve 17 numaralı yapı adaları sektörün güney bölümünde bulunmaktadır (Fig. 30). Bunlardan ikisi yani 15 ve 16 numaralı yapı adaları akropolisin güneydoğusundaki yalıyarlar üzerindedir. 15 ve 16 numaralı yapı adalarına ait duvarlar günümüze oldukça sağlam ulaşmıştır. Her iki yapıda da bazı duvarların yükseklikleri 5 ila 6 metre arasında korunmuştur. Özellikle 15 numaralı yapı adasında bu durum açıkça gözlemlenmektedir. Yapının yerleştiği alanı güney, kuzey ve batıda sınırlayan duvarlar oldukça iyi korunmuştur. Korunagelen mekânlara dayalı olarak her iki adada bulunan yapıların çok birimli olduğu anlaşılmaktadır. Bazı mekânlar Likya'da yaygın olan kule tipi konutlarda izlenen özelliklere uygun biçimde çok katlılık arz etmektedir. Ayrıca gözlemlendiği kadarıyla her iki yapıdaki birimler bir avlu ile organik bağlantı halindedir. Genel plan özelliklerine, mekân kuruluşu, organizasyonu ve ilişkilerine, ayrıca da Phaselis'te tespit edilen örneklerle dayalı olarak her iki yapı adasındaki bina kalıntılarının birer konuta ait olduğu anlaşılmaktadır. 16 numaralı yapı adasında gözlemlenen önemli bir unsur ise, yapıyı güneydoğuda sınırlandıran bir duvarın erken döneme ait olmasıdır. Duvar, kuzeydoğu – güneybatı yönünde yaklaşık 11 metre boyunca uzanmakta ve yapının kuzeydoğu duvarı ile bir köşe oluşturmaktadır. Duvar malzemesi kesme taş bloklardan oluşmaktadır. İnşa tekniği ise isodomiktir. Bu durum Bizans dönemine ait ve 16 numaralı ada sınırlarında bulunan konutun, erken dönem yapılarından, olasılıkla da kamusal ve prestijli biri üzerine, konumu ve planı dikkate alınarak inşa edildiğini kanıtlamaktadır.

17 numaralı yapı adası Phaselis'in Hıristiyanlık dönemi mimarisine katkıda bulunan yeni bir şapeli içermektedir (Fig. 31). Kuzeybatı güneydoğu aksında yöneliş gösteren yapının sadece apsisi günümüze ulaşabilmiştir. Apsis boyutları nedeniyle yapının olasılıkla küçük ve tek mekânlı bir şapel olduğu düşünülmektedir. Var olması muhtemel duvarlar yıkıntı molozu altında kaldığından şapelin naos'unu sınırlayan duvarları izlenememektedir. Apsis'in doğusunda ve hemen önünde, alt kotta daha erken dönemlere ait bir sarnıç yer almaktadır.

Fig. 26. Akropolis 10 No'lu Yapı Adası

Fig. 27. Akropolis 11 No'lu Yapı Adası

Fig. 28. Akropolis 12 No'lu Yapı Adası

Fig. 29. Akropolis 13 No'lu Yapı Adası

Fig. 30. Akropolis 15-16 No'lu Yapı Adaları

Fig. 31. Akropolis 17 No'lu Yapı Adası

2017 yılı çalışmaları kapsamında ayrıca, EXIV, FXIII, FXIV sektör sınırlarında yer alan, 3 no.lu kilise ve çevresinde yüzeysel bitki temizliği yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında yapıya ait mimari ve mimari plastik parçalar neredeyse *in-situ* konumda tespit edilmiştir. Çalışmanın ikinci safhasını da bu elemanların belgelenmesi oluşturmuştur. 2018 yılında yapılacak olan detaylı envanter çalışmalarına hazırlık aşaması olarak tespit edilen bulgular yerlerinde ölçülerek yapının önceki yıllarda çizilen planı üzerine süperimpose edilmiştir. Bu alanda kilisenin taşıyıcı sistemine ait ve olasılıkla devşirme olarak kullanılmış 14 adet sütun parçası belgelenmiştir. Sütunlar yapının özgün yıkıntı evresini yansıtır biçimde orijinal konumlarında bulunmaktadır. Bu malzemeye ilişkin olarak, yapının güney stylobatına ilişkin bloklar ve bir adet devşirme sütun kaidesi insitu olarak belgelenmiştir (Fig. 32).

Fig. 32. 3 no.lu kilise sütun planı, noktasal veriler

Fig. 33. Ambon platformu, fotogrametrik birleştirilmiş görünüm: 1 ve 2 no.lu parçalar, alt yüz

3 no.lu kilisenin naos'unun doğusunda, apsis'in hemen batısında ve bema'nın olması gerektiği bölümde, ambon platformunda iki adet büyük boyutlu parça bulunmuştur. Parçalardan platformunun yıkıntı esnasında ikiye ayrıldığı anlaşılmaktadır. Parçalar ters durduğu için alt yüz görülebilmektedir. Üst yüz ise parçalar toprağa gömülü olduğundan görülememektedir. Buna bağlı olarak ambon platformunun içbükey alt yüzünün istiridye motifi ile doldurulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca günümüze diğerine göre daha sağlam ulaşan yarı parçalardan birine dayalı olarak, alt yüzün merkezinde kademeli ve konsantrik düzenlenmiş bir madalyon bulunduğu anlaşılmaktadır. Madalyonun üzerinde ise alçak kabartma tekniği ile düzenlenmiş iç bükey kollu

bir latin haçı görülebilmektedir. Parçalar ekip üyesi Aykan Akçay'ın destekleri ile fotogrametri tekniği kullanılarak belgelenmiş ve sayısal ortamda birleştirilebilmiştir (Fig. 33).

Hadrianus Kapısı Çalışmaları (L. Kaderli* – E. Dökü**)

Phaselis Orta-Askeri ve Güney Liman arasında uzanan Ana Caddenin Güney Liman girişinde yer alan anıtsal yapı, yapıya ait arşitrav yazıtından anlaşıldığı üzere İmparator Hadrianus'un ikinci doğu seyahatine yönelik hazırlanmıştır. İlk kazı ve bilimsel çalışmaları 1982-1984 yılları arasında Cevdet Bayburtluoğlu tarafından yapılan yapıda kazı sonrası ortaya çıkarılan yapı elemanları aynı alanda düzensiz bir şekilde -bir bölümü yığın halinde- ve gerekli belgelenmeler yapılmadan bırakılmıştır (Fig. 34).

2011 yılında ise Kültür Bakanlığı tarafından kapının restorasyonuna yönelik ihale yolu ile proje hazırlanması ve akabinde uygulanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. "Phaselis (Kemer, Antalya) Hadrianus Kapısı Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon ve Çevre Düzenleme Projesi" kapsamında gerçekleştirilen çalışmalarda anıtın *anastylosis* yöntemiyle restore edilerek ayağa kaldırılması, kalıntıların korunması ve kent silüetinin algılanması amaçlanmıştır (Fig. 35). Bu doğrultuda kapiya ait yapı elemanları belgelenmiş; sonrasında da kaba bir sınıflamayla yapının güneyinde kalan patika ile kuzeyinde kalan ana yol aksının her iki yönünde tekrar yerleştirilmiştir. Ayrıca bütün bu veriler değerlendirilerek Arkeolog, Öğr. Gör. Süleyman Bulut ve Dr. Öğr. Üyesi Şevket Aktaş tarafından, yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon analiz raporu hazırlanarak Antalya koruma kuruluna sunulmuştur. Ayrıca aynı çalışmada Prof. Dr. Bekir Eskici tarafından Malzeme ve koruma araştırmalarında, arkeometrik incelemelerle yapı taşlarının karakterizasyonu yapılarak, yapı taşları üzerinde oluşan bozulma türleri ve nedenleri saptanmış ve mevcut sorunların çözümüne yönelik koruma ve onarım yöntemleri önerilmiştir.

Fig. 34. Kapının 1990'lı yıllarda Kazısı Yapılıp Temizlendikten Sonraki Durumu

Fig. 35. Hadrianus Kapısı'na İlişkin 2011 Yılı Restitüsyon Önerisi (S. Bulut – Ş. Aktaş)

* Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Kayseri. drleylekaderli@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Burdur. eraydoku@mehmetakif.edu.tr.

Fig. 36. 2017 Kazı Başında Hadrianus Kapısı'na Ait Kalıntıların Durumunu Gösteren Hava Fotoğraf

Fig. 37. Kapiya ait blokların Tahribat durumları

2017 yılı kazı sezonunda Hadrianus Kapısı'nda yürütülen çalışmalar bağlamında ise yapı elemanlarının son güncel durumları, tahribat dereceleri, nedenleri ve sağlamlıkları gözden geçirilmiş, yapı taşlarının projedeki yerleri tekrar sorgulanmıştır (Fig. 36-38). Özellikle alanda mevcut yapı elemanları ve yakındaki taş yığınlarının tekrar taranması ve tespiti önerilmiştir. Alanda yer alan yapı taşlarının yapı sıra ve elemanlarına göre tekrar düzenlenmesi, dağılmakta olan tahrip dereceleri çok yüksek yapı taşlarının onarılacak kayıpların önüne geçilmesi öngörülmüştür. Bununla birlikte antik kente gelen ziyaretçileri de dikkate alarak ilgi, kullanım veya ilgisizliklerinin yol açtığı tahribat ve güvenlik önlemlerinin de tekrar gözden geçirilerek, alanda yapı elemanlarının sergilenmesi, dağılan kırılan parçalanmış yapıtaşlarının onarımı için bir çalışma başlatılmıştır. Hadrianus Kapısı'nda düzenleme ve onarım çalışmaları öncelikle alanda yer alan mevcut yapı elemanlarının taş envanterinin tekrar gözden geçirilmesi güncellenmesi ve kontrolüne başlanılmıştır. Buna istinaden dron yardımı ile önce alanın havadan orthofoto ile belgelenmesi gerçekleştirilmiş ve taş envanterlerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Eksik ve yer değiştirmiş yapı taşları tespit edilerek belgelenmiştir (Fig. 38). Tüm alan temizlenerek yeni bir düzenleme yapılması kararlaştırılmış ve onarım çalışmaları için alanın doğusunda zemin hazırlıkları gerçekleştirilmiştir. Onarım çalışmaları için taş sıralarının güneyindeki boş alanda bir kum havuzu oluşturulması gündeme gelmiştir. Tak'a ait ithaft yazıtını taşıyan arşitrav bloklarının, alanın kuzey-batı bölümünde orijinal sıralarına göre yerleştirilmesi ve entablatur sıralarının da bunu takip eden akta düzenlenerek yapının özellikle üst bölümlerinin yerde restitüsyona göre sergilenmesi öngörülmüştür.

Fig. 38. Taş envanterlerinin ortofoto aracılığıyla karşılaştırılması

Tüm yapı elemanlarının kaldırılarak, mevcut durumlarının tespiti, güncel envanterlerinin aktarılması, tekrar belgelenmesi özellikle yazıtlarla birlikte motif ağırlıklı yapı taşlarının (arşitrav, geison, kemer kasetleri) fotogrametrik olarak 3 boyutlu belgelenmesi yönünde çalışmalara başlanılmıştır. Yerleri değiştirilen yapı taşları zeminden gelebilecek tahribat ve neme karşı önlem olarak, emprenye edilmiş ahşap takozların üzerine yerleştirilmiştir (Fig. 39).

Fig. 39. RTI ve fotogrametrik yöntemlerle 3 boyutlu modelleme çalışması

Bununla beraber Hadrianus'un karısı Sabina'ya, kayınvalidesi Matidia ile kızkardeşi Paulina ile Traianus'un karısı ve Hadrianus'un akrabası Plotina'ya ait dört adet onurlandırma yazıtının kapıyla bağlantılı bir şekilde dizayn edilerek sergilenmesi gerektiği ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu kaidelerin hepsinin üzerindeki izlerden ve bağlantı deliklerinden üzerlerinde onurlandırılan kişilerin heykellerin olduğu ifade edilebilir. Kaidelelerin her bir yüzünde yazıt taşıyıcı önyüz de dahil olmak üzere önceden tasarlanmış kare ve dikdörtgen bağlantı delikleri gözlemlenmiştir. Bu deliklerin birbirleriyle bağlantılı bir düzen çerçevesinde kapının yanında sergilendiği ortaya çıkarılmıştır. Ancak şu an itibarıyla kaidelerin kapıyla olan bağlantısı ve nerede, ne şekilde dizayn edilerek sergilendiğine yönelik herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bütün bu verilerin yanında, ayrıca kentte 1980'li yıllarda yapılan kazılarda güney liman sahilinde Attaleia'ya götürülmek üzere taşınmış onurlandırma yazıtlarından, ana caddeye taşınmış üç adet yazıtının da kapıyla ilişkilendirilmesi gerektiği ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu yazıtlar yanında Roma imparatoru Hadrianus'un MS 131'de Phaselis'e *ekbasis'i* (denizden karaya çıkması) onuruna Phaselisliler, Korydallılar ve Akalisosluların hazırladıkları karşılama ve onurlandırma yazıtları da kapının yanında ya da hemen güney liman girişindeki kapıda sergilenmiş olmalıdır.

Arkeolojik ve epigrafik buluntular yanında, Phaselis Hadrianus Kapısı'nın entablaturüne ait arşitrav, friz ve geison-sima bloklarında izlenen mimari ornamentler ve düzenlemeleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında tespit edilen mimari bezemelerin, beklendiği gibi aynı amaçla, aynı dönemlere tarihlenen Perge Hadrianus Kapısı, yine Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen kuzey-güney doğrultulu sütunlu cadde ile Attaleia Hadrianus Kapısı ile olan bağlantıları izlenmiştir.

2017 yılı kazı döneminde mimari ekip tarafından Hadrianus Kapısı'nın sanal ortamda 3B katı modellemesi ve rekonstrüksiyon çalışmaları yapılmıştır (Fig. 40). Çalışmalarda Hadrianus Kapısı'nın boyutları ve formu ile ilgili bilgiler, daha önceden üretilmiş, rölöve, restorasyon ve restitüsyon çalışmalarından alınmıştır. Bilgisayar ortamında yapılan çalışmada yapının sanal ortamda özgün hali ile yeniden üretilmesi ve özgün durumunun ifadelendirilmesi amaçlanmıştır. Sanal ortamda üretilen 3B modelde kullanılan doku (texture) örneği ise, kapıda tespit edilen ve tamamında kullanılan malzemenin görsellerinin bilgisayar ortamında düzenlenmesi ile elde edilmiştir (Fig. 41). Yapılan çalışmanın modelleme aşamalarında Trimble Sketchup, Rhinoceros, Autocad, 3D Studio Max ve V-ray paket programlarından faydalanılmıştır. Üretilen dijital görsellerin araziye yerleştirilmesi ve öngörülen konumunda görselleştirilmesinde ise, Adobe Photoshop programından faydalanılmıştır.

Fig. 40. Hadrianus Kapısı'nın arazi üzerine yerleştirilmiş geçirgen (%50 opak) görüntüsü

Fig. 41. Hadrianus Kapısı'nın öngörülen özgün konumu üzerinde insan ölçeği ile birlikte gösterimi

Nekropolis Çalışmaları (B. Gürel*)

2017 yılı Phaselis ve teritoryumu nekropolis çalışmaları, kent merkezindeki kuzeydoğu nekropolis alanında ve teritoryumda - 4 adet lahit mezar üzerinde- yürütülmüştür. Phaselis teritoryum sınırları dahilindeki dağlık bölgede yer alan mezarlar, üzerinde taşıdıkları kabartmalar açısından bölgenin mezar sanatı anlayışına ve günlük yaşama dair bilgiler sunan önemli örnekler olarak değerlendirilmektedir. Teknelerin tümünde ön uzun yüz çeşitli kabartmalarla bezenmiştir. Bu sahnelerde mezar sahiplerinin büstleri, av sahnesi, savaş sahnesi, aslan boğa mücadelesi, geyik ve onu avlayan av köpeği, yaban keçisi ve yırtıcı hayvan tasvirleri ile doğadan unsurların kullanıldığı kompozisyonlar yer almaktadır. Phaselis kent merkezindeki nekropolis alanlarında dahi kabartmalı lahitlerin az sayıda örnekle temsil edildiği düşünüldüğünde söz konusu lahitler farklı ikonografik unsurları birarada barındırmaları açısından dikkat çekici örnekler olarak değerlendirilmektedir⁶. Söz konusu mezarların üçü kireçtaşı malzemeden üretilmiş bağımsız lahitler grubundadır, biri ise ana kaya üzerinde şekillendirilmiştir. Beşiktaş mevki, Üçoluk Yaylası Kırtepe ve Uzuntaş mevkiinde bulunan bağımsız lahitler blok taşlardan oluşturulmuş podyumlar üzerinde yükselmektedir (Fig. 42-44). Üçoluk yaylasındaki kaya lahdi ise ana kayanın merkez noktasında yer alacak şekilde yerden 4 m yüksekte yer almaktadır, lahde kayaya açılmış dört basamak ile çıkılmaktadır (Fig. 45). Lahitler *in-situ* konumlarını korudukları için doğu-batı yönünün tercih edildiği bir yön birliğinden söz edilebilir.

Beşiktaş mevkiindeki mezar (Fig. 42); tekne 2.30 m boy, 1.13 m en ve 1.27 m'yükseklik ölçülerinde *in-situ* konumunda ve doğu-batı doğrultuludur. Lahit kapağı 2.45 m boy, 1.25 m en ve 0.73 m yükseklik ölçülerinde, kırma çatı formundadır. Kapak üzerinde, gövdesi profilden yüzü ise cepheden verilmiş ayakta duran bir aslan sağ kolu altında bir boğayı avlamış olarak betimlenmiştir. Teknenin ön yüzünde yazıtlı *tabula ansata*'nın iki yanında kalkan ve mızrak içinde olasılıkla mezar sahiplerine ait olan büstler kabartma olarak yer almaktadır. Ayrıca ön yüzde iki hurma ağacı tasviri, dağ keçisi, geyik,

Fig. 42. Beşiktaş mevkiindeki lahit mezar genel görünüm

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD., Antalya, betulgurel@akdeniz.edu.tr

⁶ Detaylı bilgi için bk. Tüner-Önen *et al.* 2017

köpek ve yavru keçi tasvirlerine de yer verilmiştir.

Kırtepe mevkiinde bulunan lahit mezar (Fig. 43); tekne 2.25 m boy, 1.23 m en, 1.53 m'yükseklik ölçülerinde ve doğu-batı doğrultuludur. Kapak ölçüleri 1.30 m en, 2.45 m boy ve 0.57 m yükseklik olarak tespit edilmiştir. Teknenin yalnızca ön uzun yüzünde kabartmalar yer almaktadır. Çeşitli figürlerle bezenmiş olan bu yüzde ana sahnenin etrafı birer volütlü krater içinden çıkarak yükselen üzüm salkımı ve asma dalı taşıyan sarmal motifle oluşturulan friz kuşağı ile çevrilidir. Yuvarlak formulu *tabula ansata*'nın iki yanında yuvarlak birer çerçevenin içinde mezar sahiplerinin tasviri olduğu düşünülen bir kadın bir erkek büstü yer almaktadır. Bu figürlerden erkek büstünün altında yaklaşık bel hizasına kadar işlenmiş bir erkek çocuğu, kadın büstünün altında ise ayakta duran bir kız çocuğu yer almaktadır. Ön yüzde ayrıca boğayı başından yakalamış bir aslan ile av sahnesi içinde tasvir edilen bir insan tasviri de yer almaktadır.

Uzuntaş mevkiinde bulunan lahit mezar modern yolun kenarında yer adığı için büyük oranda insan tahribatına maruz kalmıştır (Fig. 44). Doğu-batı doğrultulu yerleştirilen tekne 1.18 m en, 2.40 m boy ve 1.40 m'yükseklik ölçülerindedir. Kapak, tekne üzerinden kay(dırıl)mış mezarın 2 m uzağında yerde ters durmaktadır. Kıрма çatılı ve köşe akroterli olan kapak 2.58 m uzunluğundadır, diğer ölçüler ise alınamamaktadır. Lahit teknesinin ön yüzünde kare formulu *tabula ansata*, yapraklardan oluşan tek girland kavsî ile çevrelenmiştir. Tekne üzerinde kalkan mızrak içinde büst tasviri, tekneyi üstte ve yanlarda çevreleyen asma dalı sarmalı ve alt frizde hayvan mücadelesi ile savaş sahnesi içinde tasvir edilen mızraklı kalkanlı asker figürleri yer almaktadır.

Üçoluk Yaylası'nın Uzuntaş Mevkii'nde yer alan kaya lahdi kuzey-güney doğrultusunda ana kaya üzerine oyulmuştur. Lahit teknesinin ön uzun yüzü ve dar yüzleri ana kayadan ayrılmış ve işlenmiş arka uzun yüz kayaca bağlı bırakılmıştır. Kapak tekne üzerinden kaymış kırık iki parça halinde kayacın arasındaki boşluğa sıkışmıştır. Kıрма çatı formundaki kapağın köşeleri akroterlidir ve üzerinde mahya kirişi bulunmaktadır. Kapak üzerinde kabartma veya bezeme örgesi bulunmamaktadır. Mezar yaklaşık 10 m yükseklikteki ana kayanın merkez noktasında yer alacak şekilde yerden 4 m yükseklikte başlar. Mezara ana kayaya açılmış dört basamak ile çıkılır. Tekne 2.15 m boy, 0.99 m en ve 1.02 m yükseklik ölçülerindedir. Dikdörtgen formulu *tabula ansata*'nın iki yanında kalkan mızrak içinde bir kadın bir erkek büstü tasvir edilmiştir. *Tabula* yine tek kavisli bir girland ile çevrelenmektedir.

Kent merkezindeki nekropolis çalışmaları kuzeydoğu nekropolis'te sürdürülmüştür. Söz konusu alan kuzey limanın kıyı hattı boyunca devam ederek doğuda

Fig. 43. Kırtepe mevkiindeki lahit teknesi ön yüz

Fig. 44. Uzuntaş mevkiinde bulunan lahit mezarın genel görünümü

Fig. 45. Üçoluk yaylasındaki kaya lahdi ve önündeki merdivenlerin görünümü

İnce Burun'a kadar uzanmaktadır. Alanın kuzey sınırını Antalya-Kumluca karayoluna paralel olacak şekilde iç kesimlere kadar girdiği görülür.

Alanda yapılan ilk incelemelerde tespit edilen mezar türleri arasında, lahit, anıtsal oda mezar, tonozlu (örme) oda mezar, khamasorion, ostotheke gibi mezar türleri yer almaktadır. Kentin en büyük gömü alanı olan kuzeydoğu nekropolis barındırdığı mezarlar ile Phaselislilerin ölü gömme geleneğine ışık tutabilecek verileri sunacak nitelikte görülmektedir. Çalışmaların başlangıç noktası, denizin yıkıcı etkilerine maruz kalmış olan ve ziyaretçiler için tehlike arz eden kıyı hattındaki lahitler üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Bu alandaki lahitlerin korunma altına alınması ve lahitlerde restorasyon ve konservasyon çalışmalarının öncelikli olarak yürütülmesinin gerekliliği tespit edilmiştir. Kuzey körfezin başlangıcından itibaren çoğunluğu dolgu toprak içinde bulunan lahitlerin, tekneleri açısından bezeme örgesi içermeyen oldukça sade bir düzenlemeye sahip olduğu ve çoğunluğunun düz damlı kapaklarla örtüldüğü görülmektedir. Söz konusu alanda kent merkezinde çok sayıda örneği görülmeyen kırma çatılı bir lahit de yer almaktadır (Fig. 46). Kuzeydoğu nekropoliste yürütülen çalışmalarda mimari özellikleri ile şimdiye değin tespit edilen tek örnek olarak bilinen ve ilk gözlemlere dayanarak Klasik Dönem'e tarihlenen bir mezarda çalışmalar yürütülmüştür (Fig. 47). Mezar yapısının etrafında tespit ve belgeleme çalışmalarını yürütmek amacıyla bitki temizliği yapılmış ve mezar kayıt altına alınmıştır. Alanda kazı çalışmaları henüz başlamadığı için gömü geleneklerine, konteks mezar buluntularına, nekropolisin cadde/sokak düzenlemesine ve antropolojik verilere ilişkin veriler henüz elde edilememektedir.

Fig. 46. Kırma çatılı lahit plan ve cephe görünümü

Fig. 47. Kuzeydoğu Nekropolis Klasik Dönem Mezar Yapısı

Sualtı Çalışmaları (E. Aslan*)

2017 yılı araştırma sezonunun ilk aşamasında Yan Taramalı Sonar (Side Scan Sonar) ile yapılan çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Side Scan Sonar, teknenin arkasından sarkıtılıp, belli bir yükseklikten deniz tabanını tarayarak ekrana görüntüyü iletmeyi sağlamaktadır. Aktarılan görüntüler kayıt altına alınmakta ve buluntu olarak yorumladığımız alanlar işaretlenerek tespit edilmektedir. Bu sayede kısa zamanda uzun mesafeler taranarak ilgili alanlar belgelenmiştir. Bu yıl yapılan çalışmalarda harita üzerinde işaretli alanlar Side Scan Sonar (Yan Taramalı Sonar) ile taranmıştır (Fig. 48-50).

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konya, erdoganaslan@gmail.com

Fig. 48. Side Scan Sonar ile taraması yapılan alanlar

Fig. 49-50. Tarama güzergâhları ve Side Scan Sonar görüntüleri

Araştırmanın ikinci aşaması, Side Scan Sonar ile tespit edilen alanların incelenmesidir. Bu incelemeler ROV (Denizaltı Robotu) ve dalışlar vasıtasıyla yapılmaktadır. İkinci aşamada Deniz altı Robotu gönderilerek, sualtından canlı görüntüler ekrandan izlenebilmektedir. Ekrandan canlı görüntüler elde edilmesinin yanı sıra bir teknisyen ve kumanda aracılığı ile kontrolü de sağlanabilmektedir. Elde edilen görüntüler kayıt altına alınmakta ve gerek görülen yerlere dalışlar yapılmaktadır (Fig. 51-54).

Çalışmanın son aşaması ise dalışlardır. Side Scan Sonar sayesinde tespit edilip Rov ile kontrol edildikten sonra, belirlenen alanlara dalışlar gerçekleştirilmiştir. Dalışların yapılmasının amacı, hem alanları daha iyi anlayabilmek hem de yüksek çözünürlükte fotoğraflar çekmektir. Sualtı araştırmalarından elde edilen verilerin işlenmesi, alan tespiti ve eserlerin alandaki yerlerinin iyi bilinebilmesi için ise Drone (İHA) ile hava fotoğrafları çekilmiştir. Çekilen hava fotoğrafları sayesinde kayıt altına alınan eserlerin yerlerini tam olarak saptamak mümkün olmuştur. Bu işlem sayesinde, buluntuların birbirleri ile ilişkisi, duruşu ve yayılım alanları daha iyi anlaşılabilir.

Fig. 51. Robotun suya indirilmesi

Fig. 52. Robot'un ekranı ve kontrol kumandası

Fig. 53. Robotun kontrol paneli ve görüntülerin izlenmesi

Fig. 54. ROV'un sualtından görüntüsü

Belli bir güzergâhın takip edildiği çalışmamızda sonar görüntülerinde pek çok buluntuya rastlanılmış olup buluntuların yoğunluğuna göre alanlar tespit edilmiştir. Üç farklı alana bölünen çalışmanın ilk ayağını Güney Liman oluşturmaktadır⁷. Güney Liman'da bulunan mendirek temel alınarak, limanın iç kısmı birinci alan, mendireğin üzeri ikinci alan olarak belirlenmiştir. Belirlenen alanlara, 7 ile 15 metre arası değişen derinliklerde dalışlar gerçekleştirilmiş olup çok sayıda buluntuya rastlanılmıştır. Üçüncü bölge ise akropolisin altı olarak saptanmıştır. Akropolisin bir kısmının yıkılarak sualtında kaldığını düşündüğümüz alanda ise 18 ile 25 metre arası değişen derinliklerde dalışlar yapılmış, pek çok buluntu tespit edilmiştir.

Güney Liman Mendireği'ne ait dolgu tabakada (Fig. 55) yapılan sualtı araştırmalarında form vermeyen çeşitli kap ve pişmiş toprak seramik eserler, pitoslar, çatı kiremitleri, künk parçaları, ve amphora parçalarının yanında bir adet Kilikya Bölgesi kökenli, Agora m 239 tipi amphora, ayrıca Ege Bölgesi kökenli LR 2-C tipi, ağız, kulplar ve boyun nispeten sağlam amphora, 2 adet Mısır kökenli LR 4 tipi amphora tespit edilmiştir. Güney liman içinde yapılan sualtı araştırmalarında form vermeyen çeşitli kap ve pişmiş toprak seramik eserler, çatı kiremitleri, metal objeler, mimari blok, çeşitli dip parçaları ve amphora parçalarının yanında, 2 adet Marmara kökenli Günsenin Ganos tip 1 ve Günsenin Ganos tip 4 amphoraları, ağız, kulplar ve boyun nispeten sağlam günümüze ulaşmış olup, ayrıca Afrika ve bir adet Kilikya Bölgesi kökenli, LR 1-B tipi amphora tespit edilmiştir.

Fig. 55. Güney Liman Mendireği dolgusu

⁷ Güney Liman'da yürütülen çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Aslan *et al.* 2018.

Phaselis 2017 sualtı araştırmalarının 3. alanı, akropolisin altında yapılan çalışmadır. Akropolisin kuzeyinden güneye doğru sualtından yapılan tarama çalışmalarında da pek çok malzemeye rastlanılmıştır. Bu alanda form özelliklerine bakıldığı zaman Kilikia Bölgesi kökenli bir adet LR 1-B ve kökeni belirlenemeyen 2 adet amphora tespit edilmiştir. 18 metre derinliklerde ise 2 x 2 metre alanda bir adet kaplama çatı kiremidi, düz çatı kiremit parçaları, Thasos amphorasına ait kulp ve boyun, 35 cm uzunluğunda pitos tarzı bir kaba ait olabileceği düşünölen bir adet kulp ve pişmiş toprak tabak buluntuları belirlenmiştir.

Epigrafi Çalışmalar (N. Tüner Önen)

2017 Yılı Phaselis ve Teritoryumu araştırmaları kapsamında epigrafi çalışmaları teritoryum içinde yer alan Beycik, Üçoluk ve Ekizce mevkiilerinde ve de kent içinde devam ettirilmiştir. Tespit edilen yeni yazıtlar kayda geçirilmiş; daha önceden yayınlı olan yazıtlar ise gözden geçirilerek yeniden kayıt altına alınmışlardır.

Bu bağlamda Beycik Köyü içinde ve yakın çevresinde, biri fragman; ikisi tam olmak üzere 3 yeni yazıt tespit edilmiştir. Yazıtların hepsi de mezar yazıtıdır.

No. 1: Moles'in Çocuklarının Yaptırdığı Mezar Yazıtı

Beycik Köyü'nün güney doğusunda yer alan tek kademeli bir podyum üzerine yerleştirilmiş, kireçtaşından, düz kapaklı lahit. Ön yüzdeki *tabula ansata* içinde 10 satırlık yazıt bulunmakta. Lahit teknesi, *tabula ansata*'nın sol üst köşesini de kapsayacak şekilde kırılmış. Bu sebeple ilk üç satırın yaklaşık 7-12 harflik kısmı yok (Fig. 56).

Ölçüler: Tekne yük.: 1.13; kapak yük.: 0.60 m; gen.:1.08 m; der.: 1.08 m; harf yük.: 0.017-0.029 m

Tarih: Harf karakterleri dolayısıyla MS. II-III. yy (E, O)

Fig. 56. Moles'in Çocuklarına ve Ailelerine Ait Mezar Yazıtı

..... καὶ Δημήτριος οἱ Μολέ-
[ους] ΝΙΛ. .ΩΣ'Ολυμπηνοὶ τ[ὸ]
[μνημ]εῖον κατεσκεύασαν τοῖς γο[v]-
εῦσι Μόλη, Β . . . ΑΝΗ Δημήτριου τοῦ Μο-
λέου[ς] τ[ὸ]υ Δημήτρ<ι>ου'Ολυμπηνοῖς ἑαυ-
τοῖς καὶ τέκνοις καὶ ἐγγόνοις, ἐτέρω δὲ
οὐδενὶ, ἐ[ὰν] δέ τις ἕτερος κηδευ-
θῇ, ἐκτεῖσι ὁ κηδεύσας ἱερὰ Ἡφ[α]-
ίστῳ Χ φ', ἀφ' ὧν ὁ <έ>λένξας λή-
μ]ψεται τὸ τρίτον

Falanca oğlu Moles'in çocukları Olymposlu falanca ve Demetrios bu mezarı ebeveynleri olan Olymposlu Moles (ve) Demetrios oğlu Moles'in oğlu Demetrios'un kızı Olymposlu falanca ile kendileri, çocukları ve de torunları için inşa ettiler, başka hişkimse için değil, eğer başka birisi gömölürse, gömüyü yapan kişi Hephaistos'a adak olarak 500 denarii ödeyecek, (bu durumu) haber veren kişi bu paradan üçte bir pay alacaktır.

No. 2: Eleutheros ve Ailesine İlişkin Mezar Yazıtı

Beycik Köyü'nün kuzey doğusunda bulunmaktadır. Yazıt taşın üzerine enlemesine yazılmış. Mezar taşi yanlardan ve alttan kırılmış (Fig. 57).

Ölçüler: yük.: 0.48 m; gen.: 1.07 m; der.: 0.53 m; harf yük.: 0.024-0.033 m

Tarih: Harf karakterleri dolayısıyla MS. II-III. yy (C, W)

Fig. 57. Eleutheros ve Ailesine İlişkin Mezar Yazıtı

Κατεσκεύασεν τὸ μνημεῖον Ἐλευθέ-
ρος Διοτίμου τέκνοις αὐτοῖς <ῶ> Ἐλευθέρ[ω]
καὶ Ἐπαφροδείτῳ, ἑτέρῳ δὲ μηδενὶ, ἢ ὁ
βιασάμενος ἐκκτείσι τῷ ταμίῳ
✱ φ', ὁ δὲ ἐξέλενξας λήμψετε
τὸ τρίτον

Diotimos oğlu Eleutheros bu mezarı kendisinin çocukları olan Eleutheros ve Epaphrodeitos için yaptırdı, başka hiç kimse için değil, aksi taktirde buna cesaret eden kişi kasaya 500 denarii ödeyecek, (bu durumu) haber veren kişi de üçte bir pay alacaktır.

No. 3: Mezar Yazıtı Parçası

Beycik Köyü içindeki Çınaraltı Restoranı'nın pide fırınının duvarında devşirme olarak kullanılmış kireçtaşından bir lahdin ön yüzüne ait bir parça. Lahdin *tabula ansata*'sının sağ çeyreği korunmuş. *Tabula ansata*'nın tutacağı bir yunus kabartması süslüyor (Fig. 58).

Ölçüler: yük.: 0.40 m; gen.: 0.40 m; harf yük.: 0.026-0.028 m

Tarih: Aurelius gens ismi dolayısıyla MS. III. yy.

Fig. 58. Mezar Yazıtı Parçası

-----ΟΥ
-----ΛΕ
-----ου Αύρ.
-----π]ατρί
-----ι καὶ τοῖς
[τέκνοις]-----

Falanca oğlu/kızı falanca (bu mezarı) falanca oğlu/kızı Aurelius/Aurelia, ----- babası falanca ve [çocukları] falancalar için yaptırdı.

Teritoryum epigrafi çalışmaları kapsamında, daha önceden bölgede yürütülen epigrafi temelli yüzey araştırmalarında tespit edilen ve Tanrı Ares'le ilişkili açık hava kült alanı olarak kayda geçirilen⁸ Ekizce/Sedir Yaylası'nda Tahtacı Mezarlığı olarak bilinen bölge ziyaret edilmiş ve bu alanda 28 adet yazıt kayda geçirilmiştir. Oldukça yıpranmış olan yazıtlar üzerinde sayısal belgelleme ve RTI çalışmaları devam etmektedir (Fig. 59).

⁸ İplikçioğlu 2002, 129; 2003, 73.

Fig. 59. Ekizce Yazıtlarına ait RTI görüntülerine Örnek

Söz konusu alanda bulunan yazıtların gösterdiği üzere tanrı Ares Phaselis Teritoryumunda yer alan bu bölge için oldukça önemli bir tanrıdır. Geçen yılki çalışmalarımızda Üçoluk Yaylası Mizir mevkiinde Hüseyin Yazır'ın ev duvarına örülü olarak tespit edilen ve yine tanrı Ares'e adanmış olan yazıtlar da bunu açıkça ortaya koymaktadır⁹. Ekizce'de ele geçen yazıtlarda tanrı, duaları işiten epithetinin yanı sıra μέγας Ἄρης (güçlü Ares) olarak adlandırılırken, Mizir mevkiinde μεῖζων Ἄρης (daha güçlü Ares) olarak nitelendirilmiştir. Mizir'deki yazıtların adandığı Irmak tanrı ποταμός Μειζοάρης de adını buradan almaktadır¹⁰. Burda Tanrı Ares'in, Phaselis teritoryumunda yer alan Tahtalı ve Kavak dağlarının eteklerindeki bu yüksek mevkilerde yaşayanlarca tapınım görmüş olması oldukça anlaşılabilir bir durumdur¹¹. Zira Homeros'tan itibaren pek çok antik kaynakta bu yörede yaşayan Solymler düşmanlara karşı verdikleri mücadelelerle ön plana çıkmaktadır. Ünlü şair, Bellerophontes'in oğlu Isandros'un Solym'lere karşı savaşırken Ares tarafından vurulduğu yer olarak da muhtemelen bu civarlar kastedilmiştir (Hom. // VI. 203; Strab. XIII 4. 116).

2017 Yılı Phaselis kazıları kapsamında yürütülen epigrafi çalışmaları ise Hadrianus Kapısı'nda sürdürülen çalışmalara paralel olarak devam ettirilmiştir. Bu bağlamda, alanda yapılan temizlik ve düzenleme çalışmaları sırasında yeniden değerlendirilen Hadrianus Kapısı'na ait yayınlı-yayınsız parçalar ile yeni bulunan epigrafik buluntular üzerinde çalışılmıştır. Hadrianus Kapısı'nın 6 parçadan oluşan arşitrav blokları 3. blok dışında nispeten iyi korunur durumda günümüze ulaşmıştır. 3. Blok ise iki ana parça ve küçük kırıklarla parçalanmıştır. Alanda ele geçen yeni iki

⁹ İplikçioğlu 2002, 130.

¹⁰ Burada söz konusu olan ırmağın Göynük Suyu olabileceği ve bunun Lübnan'daki Ἄρης nehriyle; Bithynia'daki Ἄρεος (scil. ποταμός) ve Boiotia'daki Ἀρεῖα κρήνη ile karşılaştırılması hususunda bk. Şahin - Adak 2013, 305 dp. 599-601a.

¹¹ Diodoros, Kavak Dağını iskan eden ve Phaselis topraklarını yağmalayan Marmara halkının, Phaselislilerin ricası üzerine bu yerleşimi almak için sefer düzenleyen Büyük İskender karşısında nasıl kentlerini savundukları ve bu uğurda ölüme atıldıklarını anlatır (Diod. XVII 27.7-28.5).

yazıt da birer onurlandırmaya ilişkindir.

Hadrianus Kapısı'na Ait İthaf Yazıtı

Phaselis kentinin Roma Dönemi için sosyal ve ticari anadamarını teşkil eden Ana Cadde, Merkezi Liman'ı Güney Liman'a görkemli bir kapı ile bağlamaktadır. Kapının ithaf yazıtından, bu yapının Phaselis kentinin demos (halk) ve boule (danışma) meclisleri tarafından İmparator Hadrianus için, kendisinin kenti ziyaret etmesi dolayısıyla inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Tarih olarak da İmparator'un halk egemenliğini elde edişinin 15. yılına, yani 10 Aralık 130 ve 9 Aralık 131 arasına tarihlendirilir. Bu sayede de İmparator'un ikinci seyahati için inşa ettirildiği anlaşılır. Söz konusu kapıya ait kalıntılardan ve yazıtından ilk bahseden kişi Charles Fellows'tur. 1838 yılının 14 Nisan günü Adalia'dan 5 saatlik bir bot yolculuğu sonrasında Phaselis'e ulaşan Fellows kentin limanlarının ve yapılarının iyi korunmuş olduğunu söyler, fakat kenti küçük bulur. Domitianus Agorası üzerindeki yazıtı gören Fellows, tam olarak doğru bir okuma yapamamış olsa da bunun bir imparatora ithaf edildiğini anlamıştır. Sonrasında ise Hadrianus Kapısı'na ilişkin ithaf yazıtının bir kısmını görmüş ve bunun İmparator Hadrianus'a ithaf edilmiş bir kapı olduğunu tespit ederek yazıtın çizimini yapmıştır (Fig. 60)¹². Fellows'un çizimini yaptığı blok, ithaf yazıtının 4. bloğuna aittir ve günümüzdeki durumuna göre daha sağlam durumdadır. Zira ilk satırda üç, ikinci satırda ise dört harf daha fazladır.

Fig. 60. Fellows'un Hadrianus Takı Arşitrav Yazıtına İlişkin Çizimi (Fellows 1839, 212)

H. Barth, 1849 yılındaki seyahati sırasında kalıntılar arasında ikinci bloğu tespit etmiş, fakat bunun Traianus Tapınağı'na ait ithaf yazıtına ait olduğuna düşünmüştür ve dolayısıyla Hadrianus yazıtı ile ilişkilendirmemiştir (Fig. 61)¹³. A. Böckh 1853 yılında yazıtın 4. bloğuna ait parçayı –yine Fellows'un eserini dayanak göstererek- *Corpus Inscriptionum Graecarum* serisinin üçüncü cildinde yayınlamıştır¹⁴. A. Böckh, aynı eserin sonuna eklediği *Addenda et Corrigenda* bölümünde ise H. Barth'ın yayınladığı parçayı Hadrianus'a ithaf edilen kapı yazıtı ile ilişkilendirmiş ve yazıtı ona göre tamamlamıştır.

Fig. 61. Barth'ın Hadrianus Kapısı Arşitrav Yazıtına İlişkin Çizimi (Barth 1850, 252)

Julius Dürer 1881 yılında imparator Hadrianus'un seyahatlerine ilişkin yayınladığı „Die Reisen des Kaisers Hadrian“ başlıklı kitabında bu yazıtı yer vermiş ve *CIG*'de yer alan düzeltme ve eklemeli halini kabul etmiştir¹⁵. 1881 ve 1882 yıllarında, O. Benndorf ve çalışma arkadaşları, Küçük Asya'nın güneybatısında yürütülen ilk çalışmalar sırasında, Patara'da tespit ettikleri, imparator Hadrianus'a ilişkin bir ithaf yazıtı kapsamında Phaselis'teki kapı yazıtına değinirler¹⁶. *CIG*'deki yayın sayesinde haberdar oldukları söz konusu ithaf yazıtının bir kapıya değil İmparator Hadrianus'a ithaf edilmiş bir tapınağa ait olması gerektiğini düşünmüşlerdir. Açıklamalarına göre

¹² Fellows 1839, 211 vd.

¹³ Barth 1850, 252 nr. 25

¹⁴ *CIG* III 4334.

¹⁵ Dürer 1881, 121 nr. 125.

¹⁶ Benndorf – Niemann 1884, 117 dpn. 3.

yazıtın böylesi büyük bir arşitrav üzerinde yer alması buna işaret etmektedir. Benndorf'a göre söz konusu tapınak da özel bir kişi tarafından değil, yerel idare tarafından finanse edilmiştir. Bu tapınakta imparatorun karaya ayak basışı onuruna (ὕπερ τῆς ἐπιβάσεως) Akalissos ve Korydalla halkları da birer heykel diktirmişlerdir. Esasen CIG 4336 ve 4337 nolu yazıtlarda Akalissos Limyra; Korydalla ise Lamia (Kilikia'da bir kent) olarak yanlış deşifre edilmişlerdir. Fakat E. A. Gardner 1885 yılında, C. R. Cockerel tarafından Küçük Asya'da kopyalanmış olan yazıtları topladığı makalesinde söz konusu hatalı okumaları düzeltmiştir¹⁷.

Hadrianus Kapısı'na ilişkin ithaf yazıtı 1906 yılında, R. Cagnat tarafından hazırlanmış olan *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes* (IGR) serisinin üçüncü cildinde, CIG 4334 ve Benndorf ile Niemann'ın kayıtlarına dayanarak yeniden ele alınmıştır¹⁸.

O. Benndorf ve E. Kalinka 1892 yılında sürdürdükleri araştırmalar sırasında 3. bloğun sol yarısını tespit etmişlerdir. E. Kalinka 1944 yılında *Tutuli Asia Minoris* serisinin ikinci cildinin üçüncü bölümünde, yeni bulunan parça ile birlikte bilinen

Fig. 62. TAM II/3 1187

tüm parçaların çizimini yaparak yayınlamıştır (Fig. 62)¹⁹. Kalinka, aynı çalışmasında, 1892 yılında O. Benndorf tarafından kaydedilmiş olan, Traianus'un karısı ve aynı zamanda imparator Hadrianus'un üvey annesi olan Plotina'ya ilişkin bir ithaf yazıtını da yayınlamıştır²⁰.

Hadrianus kapı yazıtına ilişkin sonraki çalışma, 1968 yılında H. Schläger tarafından başlatılan, 1969 yılındaki ölümünden sonra J. Schäfer'in idaresi altında sürdürülen ve Phaselis limanlarının topografik ve yapısal araştırmalarını amaçlayan yüzey araştırmalarına epigraf olarak katılan J. Blackman tarafından gerçekleştirilmiştir. Blackman o güne kadar eksik olan 1, 5 ve 6. blokları tespit etmiş ve yazıtı aslına en uygun şekilde tamamlamıştır (Fig. 63)²¹.

Daha sonra 1980 yılında K. Dörtlük; 1981'den 1985 yılına kadar da C. Bayburtluoğlu yönetiminde kentte yürütülen kazı ve temizlik çalışmaları sırasında Hadrianus Kapısı ve etrafında da çalışmalar yürütülmüştür. C. Bayburtluoğlu'nun ekibinde epigraf olarak görev alan S.

Fig. 63. Blackman 1981, 152

¹⁷ Gardner 1885, 343.

¹⁸ IGR III 760.

¹⁹ TAM II/3 1187.

²⁰ TAM II/3 1190.

²¹ Blackman 1981, 151 vd. Nr. 1

Şahin, Hadrianus Kapısı'na ilişkin düzenleme unsurlarından olan ve İmparator Hadrianus'un kızkardeşi Domitia Paulina'ya ithaf edilmiş bir yazıt kaydetmiştir. Söz konusu yazıt 2005 yılında yayınlanmıştır²².

Kapı yazıtına ilişkin en son çalışma ise 2012 yılı Phaselis Antik Kenti ve Territoriumu Yüzey Araştırması sırasında yürütülmüş ve Hadrianus Kapısı ile çevresindeki düzenlemelere ait 2 yazıt ve 1 fragman 2013 yılında tarafımızca yayınlanmıştır. Söz konusu iki yazıt Hadrianus'un kenti ziyaret etmesi nedeniyle imparatorun karısı ve kayınvalidesine ithafen yazılmış yazıtlardır²³. Hadrianus Kapısı'nın ithaf yazıtına ait parça ise 3. bloğun kayıp olan sağ tarafına aittir. Böylece toplam 6 arşitrav bloğu üzerine yazılmış olan yazıtın tüm blokları ele geçmiş olmakla beraber hemen hemen ortadan kırılmış olan üçüncü bloğun her iki parçasında da hem sağdan hem de soldan harf kayıpları bulunmaktadır. Buna göre yazıt birkaç harf eksikliği dışında tamamen tespit edilmiş durumdadır. 2014 yılında yaptığımız araştırmalarda ise 4. bloğun kırık olan ilk harflerini taşıyan parça tespit edilmiş ve böylece eksik harf sayısı daha da azalmıştır (Fig. 64).

Fig. 64. Yeni bulunan fragman ve Arşitrav Yazıtı'na Ait Bloklar'ın Sıralaması (Phaselis Arşivi)

²² Adak - Tüner – Şahin 2006, 10 vd. nr. 7.

²³ Tüner Önen 2013, 93-106.

Yazıta ilişkin ele geçen söz konusu son buluntuyla yazıt şöyle transkript edilebilir:

Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱῷ, θεοῦ Νέρουα υἱωνῷ, Τραϊανῷ Ἀδριανῷ Καίσαρ Ὀλυμπίῳ
Σεβαστῷ ἀρχιερεῖ μεγίστῳ δι[μ]αρχικῆς ἐξουσίας τ[ὸ] ἰεὺπάτωι τὸ γ' πατρὶ πατριδος τῷ σωτήρι καὶ εὐεργ[έ]τη τοῦ σύμ-
παντὸς κόσμου Φασηλιτῶν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος.

Sayısal Belgeleme Çalışmaları (A. Akçay*)

2011 yılında “Phaselis Hadrianus Kapısı Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon ve Çevre Düzenleme Projesi” kapsamında bir mimarlık şirketi tarafından Hadrianus Kapısı’na ilişkin rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları yürütülmüştür. Bu çalışmalar sırasında kapıya ait yapı bloklarının, belgeleme çalışmaları için alanın doğu ve batı kısımlarına taşındığı görülmektedir. Alanın 3B lazer tarama yöntemiyle belgelendiği ve elde edilen sayısal veriler üzerinden çizim ve ölçümlerinin dijital oratama aktarıldığı bilinmektedir. Fakat söz konusu lazer tarama dökümanları veri kaybı nedeniyle günümüze ulaştırılamamıştır.

2017 yılı Phaselis Kazıları sayısal belgeleme çalışmaları kapsamında ilk olarak mevcut rölöve dökümanları üzerinden Hadrianus Kapısı’na ait verilerin alanda tekrar tespiti ve numaralandırma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaları doğru ve hızlı bir şekilde yapabilmek için, yapı elemanlarının bulunduğu alan DJI Phantom 4 Advanced marka drone aracılığıyla havadan fotoğraflanmıştır. Elde edilen görüntüler bilgisayar ortamında işlenerek, fotogrametrik modelleri üzerinden doğu ve batı olmak üzere alanın iki ayrı orthophoto’su üretilmiştir. Elde edilen bu sayısal veriler alanda yürütülen tespit ve numaralandırma çalışmalarında altlık olarak kullanılmıştır (Fig. 65).

Fig. 65. Hadrianus Kapısı alanının doğu cephesine ait orthophoto görüntüsü

Tak’a ait blokların tespiti yapıldıktan sonra yapının geison, friz ve arşitrav blokları fotoğraflanarak entablatur bölümünü bütünsel olarak algılamak ve mevcut fiziki durumlarının tespiti için yürütülen proje verilerinin restorasyon önerisi baz alınarak görselleştirilmiştir (Fig. 66).

Alanda sergilenmesi planlanan ve yaklaşık 60 parçadan oluşan entablature ait geison, friz ve arşitrav bloklarının *Structure from Motion* (SfM) teknolojisiyle fotogrametrik üç boyutlu sayısal modelleri oluşturulmuştur. Fotoğraf kaydı sırasında Nikon D800 (36.3 mpx) fotoğraf makinesi ve

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD., Antalya, aykanakcay@akdeniz.edu.tr

minimum bozulma (*distortion*) değerleri sunan 50 mm. sabit lens kullanımı tercih edilmiştir.

Fig. 66. Kapının entablaturüne ait geison, friz ve arşitrav bloklarının fotoğraf kayıtları üzerinden bir araya getirilmesi ve mevcut fiziksel durumları (Güney-Batı cephesi)

Bunu yaparken her bir yapı elemanının yaklaşık 70-80 adet fotoğrafı kaydedilmiştir. Elde edilen görüntü verileri *Agisoft Photoscan Pro* yazılımı üzerinde sentezlenerek materyallerin hassas üç boyutlu sayısal modelleri oluşturulmuştur. Sahneye yerleştirilen 1/10 mm hassasiyetinde ölçek barları kullanılarak her bir bloğun doğru ölçekli bir kopyası oluşturulmuştur (Fig. 67).

Bununla birlikte aynı materyaller üzerinde RTI metodu kullanılarak yüzey dokularına ait üç boyutlu doku haritaları oluşturulmuştur. RTI verileri kullanılarak eserlerin yüzeyinde görülen deformasyona dair gözlemler yürütülmüştür. Kullanılan bu yöntemlerin sentezlenmesiyle belgelenen eserlerin mevcut korunma durumları ve fiziki özellikleriyle örtüşen üç boyutlu modelleri üzerinden, Hadrianus Kapısı'na ait yapı elemanlarının deformasyon analizi ve (fiziki) restorasyon öncesi, bilgisayar ortamında sanal konservasyon/restorasyon çalışmalarına devam edilmektedir (Fig. 68-70).

Fig. 67. 2HT108 no'lu parçanın elde edilen sayısal modeli; nokta bulutu ve mesh görünümü.

Fig. 68. 2HT163 env.no'lu geison bloğunun sayısal modeli ve mevcut durumu.

Fig. 69. 2HT163 sayısal model üzerinden tamamlanan noktalar (koyu renkte).

Fig. 70. 2HT163 sayısal model üzerinden eksik kısımların tamamlanmış görünümü.

Son olarak, kente gelen ziyaretçilere kapının bütüncül olarak görünümünün ileride çeşitli multi-medya veriler aracılığıyla sunulması ve orijinal görünümüyle algılanması için fotogrametrik veriler üzerinden Hadrianus Kapısı'na ait geison bölümünün ön çalışmaları tamamlanmıştır (Fig. 71). Entablature ait diğer bölümlerin tamamlama çalışmaları devam etmektedir.

Fig. 71. Geison kısmının fotogrametrik model verileri üzerinden üretilen görüntüleri (Sahneleme: Ayça Akçay).

Kentte yürütülen diğer sayısal belgeleme çalışmaları kapsamında, Küçük Hamam'da yürütülen temizlik çalışmaları sonrasında yapı *drone* ile havadan ve yerden *SfM* metoduyla kaydedilerek foto-gerçek üç boyutlu modeli elde edilmiştir. Elde edilen model üzerinden yapıya dair plan, kesit rölove, deformasyon analizi gibi farklı çalışmalar yürütülebilme imkanı sağlanmıştır. Ayrıca bu çalışmayla yapının mevcut fiziki durumu belgelenmiş ve ileride yapılacak restorasyon/restitüsyon çalışmalarında altlık olarak kullanılabilecek veriler elde edilmiştir (Fig. 72).

Fig. 72. Phaselis Küçük Hamam sayısal modeli, foto-gerçek doku ve mesh görünümü.

Akropoliste yürütülen çalışmalar sırasında ekibimiz tarafından III. no'lu kilisede tespit edilen ve farklı noktalarda, iki kırık parça halinde bulunan ambon platformu fotogrametrik olarak belgelenmiş ve sanal restorasyon çalışmaları üzerinde birbirini büyük oranda tamamladığı görülmüştür (Fig. 73).

Fig. 73. Akropolis III. no'lu kilisede bulunan ambon platformunun arazideki mevcut durumlarına ait fotoğraflar ve üretilen 3D sayısal verileri üzerinden birleştirilmiş görünüm

2017 yılı Phaselis Kazısı kapsamında çalışılan kentin materyal kültür kalıntıları, teknolojinin bilime sunduğu hassas ve doğru belgeleme metotları kullanılarak belgelenmiş ve sayısal ortamda arşivlenmiştir. Bu çalışmalar ileride söz konusu eserlere dair yürütülecek bilimsel araştırmaların daha hassas ve doğru yapılması hususunda alandaki araştırmacılara altlık oluşturacaktır.

Restorasyon Çalışmaları

Restorasyon çalışmaları kapsamında ilk olarak Antalya Restorasyon ve Konservasyon Bölge Laboratuvarı Müdürlüğü'nden restoratör Ufuk Denizli ile Perihan Banaz tarafından kazı evinde bulunan üç parça halinde lahit kapağı birleştirilerek tamlanmış ve lahdin birleşim noktaları ile kırılma ihtimali yüksek olan çatlaklar dolgu malzemesiyle yapıştırılarak lahit kapağının konsolidasyonu yapılmıştır (Fig. 74-75).

Fig. 74-75. Restore edilen lahit kapağı

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Diod. Diodorus Siculus, Bibliotheca Historike.
Ed.: R. M. Geer, Diodorus of Sicily. London, New York 1947
- Hom. // Homeros, İlyada.
Çev.: A. Erhat-A. Kadir. İstanbul 19937.

Modern Kaynaklar

- Adak *et al.* 2006 M. Adak – N. Tüner – S. Şahin, “Neue Inchriften aus Phaselis I”. *Gephyra* 2 (2006) 1-20.
- Akçay 2016 A. Akçay “Epigrafi Araştırmalarında Yeni Bir Belgeleme ve Analiz Metodu Olarak RTI”. *MJH* VI/2 (2016) 1-16.
- Aslan 2018 E. Aslan – Y. Kılıç – U. Orhan, “Phaselis Güney Hamamı”. *Phaselis* IV (2018) 1-13.
- Atilla 2018 B. D. Atila, *Akdeniz’de Roma Devlet Arazilerinin (Ager Publicus) Dağıtım Ve Organizasyon Sistemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü. Antalya 2018.
- Barth 1850 H. Barth, “Aus Reisen durch die Küstenlandschaften des Mittelmeeres gesammelte Inschriften”. *Rhein. Mus.* VII (1850) 246-270.
- Benndorf – Niemann 1884 O. Benndorf - G. Niemann, *Reisen in Lykien und Karien*. Wien 1884.
- Blackman 1981 D. J. Blackman, “The Inscriptions”. Ed. J. Schäfer, *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen*. Tübingen (1981) 138-163.
- CIG *Corpus Inscriptionum Graecarum*. Berlin 1825-1877.
- Dürr 1881 J. Dürr, *Die Reisen des Kaisers Hadrian*, Wien 1881.
- Fellows 1839 C. Fellows, *Journal Written during an Excursion in Asia Minor* 1838. London 1839.
- Gardner 1885 E.A. Gardner, “Inscriptions Copied by Cockerell in Greece II”. *JHS* 6 (1885) 240-263.
- IGR III *Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes*. Paris 1906.
- İplikçioğlu 2002 B. İplikçioğlu, “Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Pisidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları”. *AST* 19/2 (2002) 127-132.
- İplikçioğlu 2003 B. İplikçioğlu, “Batı Pamfilya ve Doğu Likya’da Epigrafya Araştırmaları 2001”. *AST* 20/2 (2003) 71-75.
- Mergen 2018 Y. Mergen, “Phaselis Antik Kentinin Dönüşüm Sürecine Dair Yeni Bulgular”. *Phaselis* IV (2018) 147-159.
- Şahin – Adak 2013 S. Şahin – M. Adak, *Stadasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae Likya Eyaleti Roma Yolları*. İstanbul 2013
- TAM *Tituli Asiae Minoris*.
- Tüner Önen 2013 N. Tüner Önen, “Hadrians Reisen im östlichen Mittelmeer Anhand Neuer Inschriften aus Phaselis”. *Adalya* XVI (2013) 93-106.
- Tüner Önen *et al.* 2017 N. Tüner Önen, B. Gürel, A. Akçay, “Phaselis Teritoryumunda Tespit Edilen Lahitlerin RTI Metodu Işığında Arkeolojik ve Epigrafik İncelemeleri ”. *Phaselis* III (2017) 343-369.